

Laboratoř, v níž zkoumají náboženství

Vědci Masarykovy univerzity novátorsky zjišťují, jak na lidské chování působí víra v bohy, sakrální hudba, polohy těla, 3D předměty a rovněž i bolestivé rituály.

MARTIN RYCHLÍK

BRNO Celkem 345 osob, z nichž bylo 128 žen, podstoupilo zajímavý experiment. V reálném prostředí univerzitní knihovny (a beze svědků) si mohli vzít energetický nápoj; pokud tedy za něj odevzdají dobrovolný obnos do kasičky.

Čtyři skupiny probandů ale měly mírně upravené podmínky: na první vzorek 106 osob hleděla ze stěny 3D hlava Michelangelova Davida, na dalších 83 shlížela jen jeho fotografie a třetí skupina 93 lidí se u boxu setkala s rostlinou, přičemž poslední vzorek 63 osob našel pouze fotku květiny.

A výsledek? Plných 149 zájemců o chlazenou plechovku nezaplátlilo nic, což je 43 procent. Zajímavější ovšem je, jak odlišně reagovaly různé skupiny. Nejméně neplatičů bylo z těch vystavených „pohledu“ trojrozměrné sochy (38,7 %), pak fotky s její tváří (42,2 %). Horší to bylo u opravdové květiny (44,1 %) a nejhorší u jejího snímku (50,7 %). Analýza těch, kdo přispěli, navíc ukazuje, že lidé pod dohledem 3D sochy platili výrazně větší částky než lidé „pod dohledem“ její fotografie.

Studii na jaře zveřejnil časopis *PLOS One*, do nějž ji zaslali brněnští vědci – Jan Krátký s kolegy z Masarykovy univerzity. „I tehdy, když je člověk v místnosti vystaven třeba jen obrazu očí na stěně, je prokazatelně prosociálnější,“ řekl LN Radek Kundt, ředitel Laboratoře pro experimentální výzkum náboženství (LEVYNA) při tamním ústavu religionistiky.

Nabízí se pak interpretace o vlivu antropomorfních zpodobnění osob při rituálech či mších, u nás typicky při pohledu na Ježíšovu sochu. „Bylo zajímavé, že dokonce ještě o trochu lépe zafungovala 3D hlava vlka, takže se můžeme ptát, jestli to neměli Egypťané vymyšlené nejlíp,“ usmívá se Kundt s odkazem na boha Anupa zobrazeného se psí či šakalí hlavou.

K pochopení religiozity

Letošní studie je jedním z mnoha příkladů, jak novátorsky se kognitivní vědci z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity snaží pochopit a dešifrovat řadu různorodých prostředků, jimiž náboženské představy a praktiky podporu-

Religionisté bádají nejen na univerzitě, ale i v terénu

Jeden z posledních výzkumů zjišťoval, jak se účastníci studie zachovají, „dohlíží-li“ na jejich počínání 3D hlava člověka, vlka, fotografie anebo je na místě přítomna pouze květina.

Vědci už doložili, že náboženský prožitek i jednání věřících ovlivňují například 3D artefakty jako sochy anebo také hrající sakrální hudba.

„Slovo kavadi znamená břemeno a označuje těžkou dřevěnou konstrukci, kterou věřící nesou na zádech. Kromě dlouhých poutí zakončených výstupem po strmém schodišti k chrámu boha Murugy má většina účastníků kůži, tváře a jazyk propíchnuté jehlami a háky a někteří si cestu zneprjemňují třeba i hřebíkovými sandály,“ vysvětluje vědkyně Eva Kundťová Klíčová. Tomu ještě předchází půst, každodenní modlitby a výroba zátěže.

valy a podporují vnitroskupinovou spolupráci; at už jde o kult předků, totemismus, animismus, anebo monoteistické systémy.

V laboratoři LEVYNA – a také v terénu, neboť badatelé už pár let provádějí výzkumy i na nábožensky pestrém Mauriciu poblíž Afriky –, se snaží rozklíčovat vliv sakrální hudby, sdílených rituálů, excitace sebetřezným anebo i polohou těla během modliteb.

Co z toho je nevlivnější? „Na to nemáme zatím dost informací, ale víme například, jak víra v konkrétní typ božstev zvyšuje prosociální chování,“ říká Kundt, jenž s kolegy přispěl k velké studii, jež na jaře vyšla v časopise *Nature*.

Jak LN detailně popsaly, 591 respondentů mělo za úkol ve hře rozhodnout peníze sobě, blízkým i vzdáleným souvěrcům. Výzkum s tisícovkami etnografických interview (pro pochopení kontextu) probíhal v osmi společnostech: od Sibíře přes Vanuatu, Fidži, Brazílii až po onen Mauricius.

„Čím více účastníci považovali své bohy za umravňující, trestající a znalé lidských myšlenek, tím více mincí přiřazovali geograficky vzdáleným lidem téhož nábo-

ženství i na úkor sebe samých nebo sousedů téže víry,“ uvedla studie. Ta testovala – jak v lovecko-sběračských, tak v kopaničářských či pasteveckých společnostech – hypotézu, zda povědomí o věducích a přísných božích stimulovalo mezilidskou důvěru.

Řecký otec zakladatel

Brněnskou laboratoř založili před pár lety díky evropským fondům nadšení mladí vědci. Nechtěli ovšem unijní peníze toliko „vyčerpat“, jak se stalo zvykem, nýbrž vybudovat pracoviště, které se bude dlouhodobě věnovat takzvaně kognitivnímu studiu kultury.

„Měli jsme v projektu vědeckého ředitele i poradní sbor a chtěli získat zahraničního experta. Seshnali jsme Dimitrise Xygalatas, který sice nebyl naší první volbou, ale pak jsme to s ním vyhráli,“ vzpomíná Kundt. Xygalatas totiž působil v dánském Aarhusu, v tamním ústavu Religion, Cognition and Culture. Odtamtud přišel do Brna, kde pracoval tři roky, přičemž kolegům vybral vyzkumovanou lokalitu – ostrov Mauricius u Madagaskaru, kde se prolínají a koexistují četné náboženské tra-

Při výzkumu na Mauriciu se zase ukázalo, že jedinci, kteří se účastnili náročných rituálů typu kavadi, při němž lidé táhnou břemeno, trýzní se a sebestpichují, byli štědrější a méně podváděli, takže intenzivnější víra zřejmě zvyšuje solidaritu s věřícími. Experti publikovali články v časopisech *Nature*, *PLOS One* i *Current Biology*.

Pramen: LN, LEVYNA, Masarykova univerzita

dice, včetně hinduismu, islámu i křesťanství. Řecký vědec nyní působí v Connecticutu, ale se svou někdejší laboratoří je stále v kontaktu. V USA s ním bádá i český doktorand Martin Lang, jenž je prvním autorem dalšího zajímavého vědeckého článku.

Spolu s psychologkou Lenkou Krajčikovou a Kundtem vydali teď v červnu studii v časopise *Frontiers in Psychology*, ve které zjišťovali, jak se do lidského jednání promítne v pozadí hrající náboženská instrumentální hudba, a to v kontrastu s hudbou sekulární nebo kontrolním šumem. Výzkum probíhal v Česku, na Mauriciu a v Americe. Účastníci pak měli nahlasit, kolik přitom vyřešili matematických rovnic. Čím více nahlasili, tím větší obnos obdrželi. Design experimentu ale záměrně umožňoval přehánět a hlásit nepravdy. Ukázalo se, že i drobnost – jako hudební podkres – má v interakci s religiozitou vliv na to, aby se lidé chovali poctivěji.

Výzkum štěrnosti i zhnusení

Vědci z LEVYNA se zabývají mnoha tématy. Navozují a studují emoce radosti či hnusu, sledují,

co ovlivňuje štěrnost a morální chování či jakými nástroji lze snižovat nečestnost. „Zkoumáme teď nejčastěji morální jednání a do jaké míry je ovlivňuje kontext, podmínky i neznatelná vodítka v okolí. Jak lze spouštět poměrně malé proměny prostředí a manipulovat jimi, což trochu ruší dávnou představu o tom, jak je člověk zcela racionální aktér,“ vysvětluje Kundt, s nímž v projektu působí dalších pět výzkumníků.

Sociální psychologové už doložili, že na morálnější chování působí vyšší světlost místností, ale vliv na lidské konání mají i tělesné polohy (*embodiement*). „Ty slouží i k navození emočního stavu. Například společnost v antice vůbec nevyužívala rituální klečeň, jež nám dnes přijde jako naprosto jasný doplněk modlitby. Má jasné fyziologické dopady. Chcete-li, aby se člověk cítil pokorně, uveďte jej do těchto tělesných stavů,“ vysvětluje religionisté, což dává ještě větší smysl, pakliže náboženství požaduje takovéto modlení i pětkrát denně.

Brněnští vědci nepracují jen s čtyřmi designovanými pokusy či sebevypověďmi aktérů, ale využí-

vají i měřitelné metody přejaté z medicíny – jako EEG, fNIRS anebo měření stresu pomocí galvanického odporu kůže. Spolupracují i s neurovědci z centra CEITEC.

Unikátní evropská „labina“

„Jako experimentální laboratoř pro výzkum náboženství jsme docela unikátní. Podobný přístup bývá skryt pod klíčová slova „kognitivního studia kultury“,“ říká Kundt. Podobné ústavy mají jen v Aarhusu, Oxfordu a v Belfastu. Tým přebírá některé metody z evoluční biologie, pracuje s tvrdými daty, testuje hypotézy a využívá i matematické modely. I díky tomu jim, religionistům, vyšel loni článek o vztahu úzkosti a rituálu v časopise *Current Biology*!

V religionistice, kde bývalo především zvykem odkazovat se na klasické monografie Rudolfa Otta, Mirceyo Eliadeho, Émila Durkheima nebo Jacquese Waardenburga, tedy nastupují přísné „přírodovědecké“ metody. Co tomu říkají kolegové na filozofické fakultě? „Je to jiné pojetí. Máme spoustu odpůrců, ale i zastánců. Jdeme cestou výsledků, ne konfrontace,“ říká Kundt.

ZPRÁVY DNE

KANCLÉŘKA V PRAZE

Podle Zemana přijede Merkelová na konci léta

PRAHA Prezident Miloš Zeman na hospodářském summitu v Mongolsku řekl německé kancléřce Angele Merkelové, že se těší na jednání v Praze na konci léta. Na Twitteru to uvedl hradní mluvčí Jiří Ovdáček. Přesný termín schůzky podle oficiálních informací ještě nebyl stanoven a setkání nebylo z německé strany potvrzeno. „Při setkání s kancléřkou A. Merkelovou během slavnostní večere v Mongolsku pan prezident uvedl, že se těší na jednání koncem léta v Praze,“ napsal Ovdáček na Twitteru. Více nechtěl případnou návštěvu kancléřky komentovat.

O tom, že by Merkelová do Česka přijela, se mluví již delší dobu. Diplomáté věří, že se návštěvu podaří uskutečnit do konce roku, v minulosti se hovořilo o podzimním termínu. Pozvání Merkelové řeší Úřad vlády. čtk

Nytrová: Neomluvím se

MICHAELA KABÁTOVÁ

PRAHA Poslankyně Pavlína Nytrová (ČSSD) se nebudě omlouvat za své kontroverzní výroky proti homosexuálům.

Oznámila to včera po setkání s premiérem a předsedou sociální demokracie Bohuslavem Sobotkou. Ten ji k tomu, aby se omluvala, přímo vyzval. Její výroky popsal jako „nemístné a urážlivé“.

Před poslanci Nytrová například pronesla, že „se homosexuálové budou snažit zrealizovat sex s dětmi“. Došlo k tomu při projednávání novely zákona o registrovaném partnerství. Ta má zajistit, aby si člověk žijící v homosexuálním registrovaném partnerství mohl osvojit dítě svého protějšku.

Za svými názory si Nytrová nadále stojí. „Uznávám, že jsem použila nevhodnou argumentaci, která se mohla dotknout homosexuálů v Česku. Ale neřkla jsem, že homosexuálové jsou pedofilové,“ prohlásila včera ve Strakově akademii. „Zdůraznil jsem jí, že jakékoliv

šíření netolerance a nenávisti vůči sexuálním minoritám je v rozporu s hodnotami a programem sociální demokracie, která konečně patřila mezi politické strany, které podpořily zákon o registrovaném partnerství,“ vzkázal Sobotka po setkání s frýdeckomísteckou poslankyní.

Nepřirozená davová hysterie?

Pokud by Nytrová nadále pokračovala v podobném způsobu argumentace, bylo by podle Sobotky nepřijatelné, aby kandidovala příští rok ve volbách za sociální demokracii.

V tomto už má ale poslankyně jasno. Že nebudě za vládní stranu kandidovat, se prý rozhodla ještě před samotným setkáním s premiérem. Nesouvisí to údajně s tím, co způsobila její slova. „Nepočítala jsem s tím ani před touto hysterií,“ uvedla.

„Davová hysterie, která nastala po mém vyjádření, se mi zdá nepřirozená a pravděpodobně jsem se dotkla závažného problému, strčila jsem do vosího hnízda. Proto se

teď obrátila taková velká protireakce,“ uvedla ve čtvrtek v ČT.

Nytrová na adresu homosexuálů také pronesla, že je u nich vysoká promiskuita. „Vysoký výskyt pohlavních a jiných chorob, nadprůměrný sklon k pití alkoholu a drogám, vyšší míra výskytu duševních a mentálních poruch, výrazně kratší věk dožití, výrazně vyšší výskyt násilného chování,“ jmenovala dále. Hovořila o „homosexuální lobby“, která podniká kroky, aby nastolila nadvládu nad heterosexuální skupinou.

Její argumenty se shodují s těmi, které zveřejňuje organizace Ruské matky. Poslankyně se na ně dokonce otevřeně odkázala. Ruské matky se prezentují jako uskupení hájící práva rodičů, sdružující mimo jiné rodiny, kterým byly v cizině odebrány děti. Publikují denně několik článků s titulkem typu: „V Anglii odebírají děti tradičním rodinám a předávají je homosexuálům.“

„Komentář k tématu čtěte na straně 8

Hledá se šéf státních maturit. Zn.: s koncepcí

PRAHA Dlouholeté spory a karamboly kolem pojetí státních maturit mají další důsledek. Post ředitele Centra pro zjišťování výsledků vzdělávání (Cermat), které provozuje, musí po čtyřech letech obhajovat Jiří Zíka.

Jak v pátek upozornil deník *Právo*, ministryně školství Kateřina Valachová (ČSSD) totiž včera vyhlásila výběrové řízení na jeho funkci, poněvadž dle listu není se Zíkovou prací a vizí spokojena.

Kromě Cermatu vypsala i „výběrku“ pro další podřízenou organizaci: Dům zahraniční spolupráce (DZS), který pro ministerstvo zajišťuje běh výměnných vysokoškolských pobytů Erasmus+, vztahy s krajany i podporu stáží. DZS léta vede ředitelka Iva Tatarková. Valachová si od obou kroků slibuje zlepšenou práci. „Cílem je u více uchazečů ověřit různost pohledu na koncepční uchopení svěřených úkolů, které jsou pro školství klíčové. Cestu výběrového řízení a posouzení odbornou komi-

si pokládám za nejtransparentnější. Cíle a úkoly obou institucí se za poslední roky významně posunuly,“ tvrdí ministryně, jež nedávno odsloužila svůj první rok.

Plány na celých pět let

Uchazeči o obě zmíněné pozice musejí předložit záměr rozvoje instituce na dalších pět let. Výběrové řízení na ředitele Cermatu se uzavírá v polovině září, vítěz by se měl ujmout funkce na začátku listopadu. Současný ředitel chce pokračovat. „Jsem připraven předložit koncepci a zúčastnit se výběrového řízení,“ řekl ČTK Zíka, který v červnu 2012 vystřídal odvolaného šéfa Pavla Zeleného.

O smyslu a podobě státních maturit se léta debatuje. Vysoké školy je nevyužívají jako součást přijímacích zkoušek, část expertů je z rozličných důvodů kritizuje.

Zájemci o vedení Domu zahraniční spolupráce se mohou hlásit do poloviny srpna. Vítěz by měl vedení převzít už v říjnu. rmt